

Dr. sc. Mirjana Nadaždin Defterdarević, redovna profesora
Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

LJUDSKA PRAVA ŽENA ILI OGLED O DISKRIMINACIJI

Sažetak: Uprkos deklarisanjoj zabrani diskriminacije i principu jednakosti žena i muškarca životna stvarnost sugerise dramatičnu razliku u njihovom tretmanu i u normama o ljudskim pravima i u njihovoj realizaciji. Specifičnosti svojstvene ženama uzimaju se tradicionalno kao razlozi koji opravdavaju njihovo neopravdano razlikovanje sa posljedicama nejednakosti u odnosu na muškarce u svim oblastima života. Na taj obrazac nije ostao potpuno imun ni koncept međunarodne zaštite ljudskih prava koji prava žena radije tretira kao podkategoriju u okviru svojih generalnih standarda nego kao posebna, na specifičnostima i iskustvu žena zasnovana, ljudska prava.

Posljedice marginalizacije ljudskih prava žena kontinuirano se pokušavaju otkloniti u okviru univerzalnih i regionalnih dokumenata za njihovu zaštitu. Uloženi naponi moraju se priznati, ali problemi očigledne nejednakosti su i dalje prisutni, što se odnosi ne samo na ograničenja koja su inherentna antidiskriminacionom pravu i na primjenu dualističkog koncepta roda, već ih prati i bojazan da i samo prepoznavanje specifičnih povreda ljudskih prava žena ne urodi njihovim drugorazrednim statusom.

Cilj analize je da odgovori na koji način međunarodnopravni instrumenti tretiraju diskriminaciju žena i koliko i kako ona stvarno utiče na ostvarivanje njihovih ljudskih prava. Analizom sadržaja, uporednopravnom i teleološkom metodom rezultat istraživanja dovodi do zaključka da svi relevantni međunarodni instrumenti za zaštitu ljudskih prava diskriminaciju žena prepoznaju kao kršenje ljudskih prava, ali je njihov odgovor na to različit po karakteru i efektima koje proizvodi, te nedovoljan i nekonzistentan da se sa praksom diskriminacije žena uspješno nosi.

Ključne riječi: međunarodno pravo ljudskih prava, jednakost, ljudska prava žena, diskriminacija, zabrana diskriminacije.

1. Uvod

Mada nas stvarnost svakodnevno zatiče pojavama za koje smo vjerovali da pripadaju iskustvu prošlosti i koje su zbog toga nemoguće i neprimjerene u sadašnjem vremenu, prošlog ljeta snažno je odjeknula prvo najava, a zatim i potvrda, da je američki Vrhovni sud ukinuo ženama slobode za koje se vjerovalo da su zauvijek usvojene a tiču se njihovog prava na prekid trudnoće.

Vrhovni sud SAD u junu 2022. je većinom glasova ustanovio da sloboda žene da prekine trudnoću nije garantovana američkim Ustavom. Time Vrhovni sud nije izričito zabranio abortus, ali je svojom odlukom ovo pitanje u budućnosti stavio pod ingerenciju saveznih država. Time je posredno omogućio potpunu zabranu abortusa na teritoriji SAD.

Sredinom septembra informativni mediji širom svijeta oglasili su se o smrti mlade žene Mahsi Amini koja je umrla u pritvoru gdje ju je privela iranska policija za moral zbog kršenja pravila o hidžabu, što je pokrenulo do tada nezapamćeni talas protesta u toj zemlji.

Samo ova dva recentna događaja, koja neposredno referiraju na prava žena, dovoljna su da se ponovo aktuelizira permanentno prisutno, mada ne uvijek i jednako intenzivno u svojoj manifestaciji, pitanje prava žena ili koliko su, i jesu li, ljudska prava jednako i prava muškaraca i prava žena?

Mada međunarodno pravo ljudskih prava nameće zabranu diskriminacije i promovise princip jednakosti za sve, i za žene i za muškarce, životna stvarnost, te komparacija normativnog i stvarnog položaja muškaraca i žena u svjetlu promovisane jednakosti, otkriva očigledne beneficije muškaraca kao subjekta čija su prava potpuno promovisana i eksplicitno zaštićena. Specifičnosti svojstvene ženama i sadržaji koji jesu njihovo primarno ili isključivo iskustvo, tumače se, tradicionalno podržani kulturom, religijom i politikom, kao razlozi koji opravdavaju njihovu diskriminaciju u svim oblastima života.

Posljedice marginalizacije ljudskih prava žena kontinuirano inspirišu nastojanja i pokušaje da se ista otkloni u okviru univerzalnih i regionalnih dokumenata za njihovu zaštitu. Komparacija njihovih normativnih rješenja i praksa tijela ustanovljenih njihovim nadzornim mehanizmima najbolja su potvrda koliko se daleko stiglo u realizaciji univerzalono proklamovane zabrane diskriminacije. Sadržaj koji slijedi univerzalni standard zabrane diskriminacije žena analizira u kontekstu najznačajnijih dokumenata globalnog i regionalnih sistema zaštite ljudskih prava.

2. Ljudska prava žena u svjetlu normativnih rješenja međunarodnih dokumenata univerzalnog karaktera

Zbog posljedica koje ima diskriminacija za ostvarivanje ljudskih prava njena opšta zabrana proklamovana je dokumentima o zaštiti ljudskih prava univerzalnog i regionalnog karaktera. Ipak, diskriminacija je još uvijek dio društvene stvarnosti, a u nekim aspektima je posebno izražena. Načelo ravnopravnosti muškaraca i žena, mada je proklamovano u svim najznačajnijim dokumentima u oblasti ljudskih prava, stvarno je imalo slab uticaj na duboko ukorijenjenu tradiciju razlikovanja prema polu. Činjenica je da prava žena i pitanje njihove ravnopravnosti sa muškarcima bitno utiču ne samo na sferu braka i porodičnih odnosa već se snažno reflektuju i u drugim aspektima života zahtijevajući da se o njima odrede ne samo pojedinci, kojih se ona neposredno tiču, već i država i društvo, čini opravdanim

razmatranje pitanja diskriminacije generalno, u kontekstu zaštite ljudskih prava, i posebno kada je u pitanju diskriminacija žena, kada se osnov diskriminacije veže uz pripadnost polu.

Pojmom diskriminacija određuje se svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili favorizovanje koje ima za cilj da ospori ili porekne jednakost u pravima i zaštiti prava. Mada pojam diskriminacije nije moguće precizno definisati, svaki oblik diskriminacije ima tri zajednička elementa. To su postupci, uzroci i svrha diskriminacije.

Postupci se manifestuju kao razlikovanje, ograničavanje, isključivanje ili favorizovanje.

Uzroci diskriminacije su specifična lična svojstava diskriminisane osobe ili grupe. Neki od uzroka su uvriježeni i tradicionalno se navode kod određivanja pojma diskriminacije (boja kože, pol, religija, etničko porijeklo), ali se uz njih neprestano pojavljuju i neki novi. Uzroci se mijenjaju, proširuju i adaptiraju potrebama vremena i okolnostima u kojima se diskriminacija vrši.

Treći element diskriminacije, svrha diskriminacije, je dehumanizacija - namjera da se žrtve diskriminacije liše svojih osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Diskriminacija uvijek, bez obzira na osnovu na kojoj počiva, vodi do nejednakosti u pravima i mogućnostima, vodi društvenoj i ekonomskoj nesigurnosti, narušava samopoštovanje, samoodređenje i dostojanstvo osobe koja je njom pogođena.

Načelo jednakosti u pravu ljudskih prava, u formalno pravnom značenju, u kome se ne pravi razlika između muškaraca i žena, često podrazumijeva skrivenu nejednakost žena. Različit položaj i uloga koji se ženi nameću u društvu često jednakost „de iure“ pretvaraju u diskriminaciju „de facto“, i potpuno je opravdano da se princip jednakosti u ovom kontekstu smatra jednim od najkontroverznijih načela ljudskih prava.

2.1. UN-ov zakonik o ljudskim pravima

Povelja Ujedinjenih nacija, inicijalni dokument savremenog globalnog sistema ljudskih prava, određujući ljudska prava kao najveću društvenu vrijednost, proklamovala je zabranu diskriminacije po osnovu rase, pola, jezika ili vjere. Zabrana diskriminacije temelj je ne samo za uvažavanje čovjekove ličnosti i ravnopravnosti muškaraca i žena, već je i jedan od ciljeva Organizacije ujedinjenih naroda: „Ostvarivati međunarodnu saradnju ... razvijanjem i podsticanjem poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda za sve bez razlike, a s obzirom na rasu, spol, jezik ili vjeru“¹, čije ostvarivanje nameće obavezu državama članicama da u tom smislu „preduzimaju zajedničku i pojedinačnu akciju, u saradnji sa Organizacijom“².

¹ Povelje UN-a, član 1.(3)

² Isto, čl. 56.

Načelo nediskriminacije utvrđeno Poveljom dodatno je razrađeno i prošireno u Univerzalnoj deklaraciji o pravima čovjeka³. Bez obzira na činjenicu što formalno nije bila dokument pravnoobavezujuće snage,⁴ njen normativni tretman zabrane diskriminacije bio je izuzetno značajan. Već u svoja dva prva člana Deklaracija razrađuje i proširuje osnov zabrane diskriminacije: „Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima“⁵, „Svakom pripadaju sva prava i slobode proglašene u ovoj Deklaraciji bez ikakvih razlika u pogledu rase, boje, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, imovine, rođenja ili drugih okolnosti.“⁶ Na zabranu diskriminacije odnosi se i sadržaj člana 7. – „Svi su pred zakonom jednaki ... Svi imaju pravo na jednaku zaštitu protiv bilo kakve diskriminacije kojom se krši ova Deklaracija i protiv svakog podstrekavanja na ovakvu diskriminaciju.“⁷ Zabrana diskriminacije predviđena je i kod sklapanja braka: „Punoljetni muškarci i žene, bez ikakvog ograničenja u pogledu rase, državljanstva ili vjere, imaju pravo sklopiti brak i osnovati porodicu. Oni su ravnopravni prilikom sklapanja braka, za vrijeme njegovog trajanja i prilikom njegovog prestanka.“⁸ Deklaracija eksplicitno zabranjuje diskriminaciju u još dva svoja člana predviđajući da „Svako, bez razlike, ima pravo na jednaku platu za jednak rad.“⁹ i da „Sva djeca, rođena u braku ili van njega, uživaju jednaku socijalnu zaštitu.“¹⁰

Način na koji je diskriminacija zabranjena u navedenim članovima međusobno se razlikuje. U nekim slučajevima autori Deklaracije su iscrpno nabrajali osnov diskriminacije, ali svjesni da potpuni katalog nije moguće načiniti navođenje osnova diskriminacije su završavali formulacijama „neki drugi osnov“, „druge okolnosti“ ili su umjesto toga koristili formulaciju „bez ikakve diskriminacije“, kao u članu 7., ili „bez ikakvih ograničenja“, kao u članu 16. Deklaracije, ili „bez ikakve razlike“, kao u članu 23., ne navodeći posebno osnov diskriminacije osiguravajući tako širinu primjene načela nediskriminacije i na osnove koji taksativno nisu navedene.

Ni u Povelji, ni u Univerzalnoj deklaraciji „ne prepoznaju“ se prava koja su bila specifična za iskustvo žena. Pretpostaviti je da je ovakav pristup bio rezultat opravdane zabrinutosti autora da bi njihovo pominjanje, kao takvih, naknadno mogla ugroziti ideju univerzalnosti ljudskih prava i pogrešno naglasiti razliku između muškaraca i žena umjesto isticanja njihove zajedničke ljudskosti.

³ Univerzalnu deklaraciju o pravima čovjeka Generalna skupština UN-a usvojila je 10.XII 1948.

⁴ Vidjeti šire: T. Burgenthal, D. Shelton, D. P. Stewart: *International Human Rights In a Nutshell*, West Nuthshall series, 4th Ed., 2009., 43.

⁵ Univerzalna deklaracije o pravima čovjeka, čl.1.

⁶ Isto, čl.2

⁷ Isto, čl. 7.

⁸ Isto, čl.16. (1.)

⁹ Isto, čl. 23. (2.)

¹⁰ Isto, čl. 25.(2.)

Zabrani diskriminacije obavezujući karakter osiguralo je tek donošenje dva međunarodna pakta: Pakta o građanskim i političkim pravima (PGPP) i Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (PESKP), oba iz 1966. godine.¹¹

Oba pakta slijedila su isti pravac oslanjajući se široko na zabranu diskriminacije žena u uživanju prava koja su proklamovali sa namjerom da tako ostvare njihovu ravnopravnost. No, kako paktovi nisu eksplicitno definisali ni pojam diskriminacije, ni pojam jednakosti mnoge su visoke strane ugovornice svoje obaveze interpretirale usko, zahtijevajući u ostvarivanju prava prije formalnu nego stvarnu jednakost.

Odredbe koje su uključene, kao u slučaju čl. 3, jednakom u oba pakta, koji zahtijeva jednaka prava za muškarce i žene u uživanju svih prava, pokazuju da u praksi oba pakta posebna pažnja mora biti poklonjena unapređivanju ravnopravnosti žena, i da se upotrebom termina uživanje u njihovom sadržaju sugerise jednakost, i to stvarna, kao cilj koji se ima postići, mada su visoke strane ugovornice nevoljko prihvatale ovakvu interpretaciju.

Obaveza da se osigura da žene uživaju ista prava kao muškarci predstavlja očigledan korak naprijed, a zahtjev za jednakim tretmanom odnosi se, važno je naglasiti, na okolnosti u kojima su njihovi položaji uporedivi.

Mada u Paktu o građanskim i političkim pravima ima više članova koji su posvećeni načelu nediskriminacije¹² poseban značaj među njima ima član 26.:

„Sva su lica jednaka pred zakonom i imaju pravo da bez ikakve diskriminacije na jednaku zaštitu zakona. Zakon treba da zabrani svaku diskriminaciju i da garantuje svim licima jednaku i djelotvornu zaštitu protiv diskriminacije na osnovu bilo kojeg razloga kao što su rasa, boja kože, pol, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovina, rod, ili bilo koja druga okolnost.“

Iako član 26. ne sadrži ništa novo u odnosu na sadržaj člana 2. (1)¹³ Pakta, obzirom na osnov zabrane diskriminacije, njegova formulacija načelo nediskri-

¹¹ Oba pakta Generalna skupština UN donijela je 16.XII 1966. Pakt o građanskim i političkim pravima stupio je na snagu 3.I 1976., a Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima stupio je na snagu 23.III 1976.

¹² „Države stranke ovog pakta obavezuju se da osiguraju jednako pravo muškaraca i žena da uživaju svoja građanska i politička prava navedena u ovom paktu“, Pakt o građanskim i političkim pravima, čl.3.

Jednakost svih pred sudovima utvrđena je članom 14. Pakta.

Članom 24. st.1. Pakt propisuje „Svako dijete, bez razlike rase, boje kože, pola, jezika, vjere, nacionalnog ili društvenog porijekla, imovine ili roda, ima pravo na takve mjere zaštite, od strane svoje porodice, društva i države, kakve zahtijeva njegov položaj maloljetnika.“

Zabranu diskriminacije predviđa i član 25. Pakta koji „bez ikakvih razlika navedenih u članu 2. i bez nerazumnih ograničenja“ima pravo učešća u vođenju javnih poslova (t.1.), da bira i bude biran (2.), da ima pristup javnim službama svoje zemlje uz opšte uslove jednakosti (3.).

¹³ „Svaka država stranka ovog Pakta obavezuje se da će poštovati i osigurati svim pojedincima na svojoj teritoriji i pod njenom jurisdikcijom prava priznata u ovom Paktu bez obzira na razlike kao što su one u rasi, boji kože, polu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom ili socijalnom porijeklu, rodu ili kojoj god drugoj okolnosti.“

minacije promoviše kao opšti uslov za ostvarivanje svih ljudskih prava, ne samo onih propisanih Paktom, predviđajući da zakonom mora biti zabranjena svaka diskriminacija uz obavezu ostvarivanja djelotvorne zaštite kojom će zabrana biti i osigurana. Na ovaj način načelo zabrane diskriminacije dobilo je status opšteg uslova za ostvarivanje svih ljudskih prava.

Načelo nediskriminacije, mada nije posebno normirano Paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Pakt ističe kao temeljno načelo za realizaciju prava koja su njime garantovana: „Države stranke ovog Pakta obavezuju se da će garantovati da se prava proglašena u ovom Paktu vrše bez diskriminacije bilo koje vrste na osnovu rase, boje kože, pola, jezika vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovine, roda ili bilo koje druge okolnosti.“¹⁴

U formulaciji ovog člana autori su prihvatili isti osnov diskriminacije kao što je to učinjeno u članu 2. (1.) Pakta o građanskim i političkim pravima. Jedina razlika je što Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima ne koristi ranije upotrijebljen izraz „bez razlike bilo koje vrste“ već ga zamjenjuje novim – „bez diskriminacije bilo koje vrste“.

Podrobna analiza ovog člana Pakta dovodi do zaključka da njegov značaj demantuje ustaljenu praksu po kojoj se obaveze država potpisnica Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima implementiraju postepeno, do najviše granice svojih raspoloživih sredstava, jer zabrana diskriminacije propisana članom 2. (2.) ovog Pakta podrazumijeva obavezu trenutne i безусловne implementacije.

Ovaj iskorak nije dočekan sa odobravanjem među visokim stranama ugovornicama, što je razumljivo, pošto značajna većina među njima nije pokazivala spremnost da odstupi od već ustaljenog, rigidnog poimanja svoje odgovornosti da štite instituciju porodice i pravo na njenu privatnost kako su ga one same, po sopstvenom nađenju, iščitavale iz Povelje i Pakta o građanskim i političkim pravima.

Može se zaključiti da je za oba pakta diskriminacija socijalna konstrukcija koju je moguće mijenjati, čime se nagovještava namjera da se potencijalom međunarodnog prava ljudskih prava to i ostvari. Međutim, ovdje odabrani metod realizacije potpunog pravnog subjektiviteta žena, promovišući njihovu jednakost i nediskriminaciju u uživanju ljudskih prava, mada uz nesumnjivi revolucionarni cilj, ubrzo je pokazao svoje nedostatke – i konceptualne i praktične.

Konceptualno, nediskriminacija je interpretirana kao formalna (*de iure*), radije nego supstancijalna, stvarna obaveza (*de facto*), zahtijevajući samo da ženama budu data ista prava kao muškarcima, bez obzira da li je ovako postignuta jednakost vidljiva i stvarna.

Tretiranje žena na isti način kao i muškaraca dobro je kada žensko i muško iskustvo kršenja ljudskih prava direktno uporedivo, kao što je to u svom prvom saopštenju koji se bavio diskriminacijom na osnovu pola istakao Komitet za ljudska prava.

¹⁴ Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, član 2 (2.)

Izvještaj je uslijedio nakon pritužbe grupe žena iz Mauricijusa na nejednak pravni tretman strankinja udatih za državljane Mauricijusa i stranaca oženjenih domicilnim suprugama.¹⁵

Razmatrajući okolnosti slučaja Komitet za ljudska prava je bez napora konstatovao neopravdanu razliku zasnovanu na polu, koja se nepovoljno odrazila na uživanje prava udatih žena utvrđena PGPP koja se odnose na pravo na privatni i porodični život, u odnosu na oženjene muškarce.

Međutim, komparacija u uživanju prava nije od pomoći kada je iskustvo žena suštinski različito od onoga koje imaju muškarci, kao što je u slučaju prava na rad.

Ovo pravo utvrđeno PESKP podrazumijeva model zapošljavanja muškaraca, čime neplaćeni rad žena u porodici i slabo plaćeni rad u neformalnom sektoru čine nevidljivim. Ovaj pristup takođe propušta da uzme u obzir i nepovoljnije aranžmane za plaćeni posao kada su žene u pitanju, problem polne segregacije među radnom snagom, potrebu za porodijskim odsustvom, brigu o djeci, i radikalnu promjenu u rasporedu kućnih i porodičnih odgovornosti.

Još jedan problem komparativnog pristupa nediskriminaciji je da je referiranje na drugačije iskustvo žena osnažilo diskurzivnu tradiciju protekcionističkog pristupa ženama u međunarodnom pravu kroz zahtjev da visoke strane ugovornice osiguraju „posebnu zaštitu“ (radije nego prava) za majke u periodu prije i nakon rođenja djeteta.¹⁶ Rezultat ovoga je da su žene uključene u okvir Pakta upućivanjem na svoje specifičnosti koje traže i poseban tretman.¹⁷

U praksi se bavljenje formalnom komparacijom između muškaraca i žena pokazalo kao nedjelotvorno sredstvo za promociju njihove stvarne jednakosti. Suženi fokus upoređivanja nije uzeo u obzir potrebu da se ispravi historijski institucionalizirana diskriminacija - zaostatak koji često pogađa mogućnost žena da iskoriste svoja prava na isti način kao i muškarci. Formalno poređenje jednako ignoriše i potrebu da se osiguraju poticajne okolnosti koje će jednakost žena učiniti mogućom, što može podrazumijevati promjenu duboko usađenih socijalnih i kulturnih stavova koji stigmatiziraju i kažnjavaju žene koje svoja prava ostvaruju.

Ograničenja koja su oslonjena na zabranu diskriminacije po osnovu pola kojima je ostavljeno da osiguraju da žene u potpunosti uživaju ljudska prava i osnovne slobode uskoro su bila očita. Uz dodatno interpretiranje jednakosti radije kao formalne nego kao suštinske obaveze, povrede ljudskih prava žena su rijetko upućivana tijelima za zaštitu ljudskih prava u početnim godinama njihovog djelovanja jer ih postojeći standard nediskriminacije nije ni ohrabrivao u tom smislu.

¹⁵ Aumeeruddy-Cziffra at al. V. Mauritius, CCPR/C/12/D/35/1978 (8.IV 1981.)

¹⁶ Pakt o ekonomskim socijalnim i kulturnim pravima, članovi 6, 7 i 8.

¹⁷ Ovakav pristup konstruiše žensko iskustvo kao specifično, različito od univerzalnog, i ima za posljedicu podupiranje maskulinizacije univerzalnog subjekta. PESKP će isto tako proklamovati pravo svakoga na odgovarajući standard života „za njega i njegovu porodicu“, udišući time život pogrešnom stereotipu da su sve žene ovisne o svojim muževima kao hraniteljima porodice, mada se Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava žestoko usprotivio ovakvoj interpretaciji.

Nakon Međunarodnog zakonika o ljudskim pravima, koji je načelu nediskriminacije dao univerzalni i obavezujući karakter, Ujedinjene nacije su poduzele vrlo plodonosnu normativnu aktivnost koja je za cilj imala da globalno unaprije-
di status žena¹⁸, što je poticajno djelovalo na regionalne sisteme zaštite ljudskih
prava koji su se trudili da slijede globalni sistem zaštite i dodatno ga unaprijede.
Nasuprot tom ambiciozno postavljenom cilju bila je spoznaja da žene u porodici
i u društvu, na političkom, ekonomskom, kulturnom i javnom planu ne uživaju
ravnopravan status sa muškarcima i da njihova uloga i doprinos u ukupnom histo-
rijskom kontekstu nisu na adekvatan način vrednovani.¹⁹

2.2. Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena

Rastuće nezadovoljstvo marginalizacijom žena u generalnom okviru pro-
klamovanih prava i ograničenim mogućnostima njihove realizacije doveli su do
usvajanja Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, CEDAW,²⁰
u Generalnoj skupštini UN-a . Iako je CEDAW slijedio generalni pristup kao
Paktovi, promovišući nediskriminaciju, njen posebni interes bio je usmjeren na
diskriminaciju žena i promovisanje jednakosti žena i muškaraca uspostavlja-
njem međunarodne norme kojom će se suštinska jednakost žena dodatno for-
malno osigurati.

CEDAW je bio donesen s namjerom da ukloni diskriminaciju prema ženama
koju definiše kao svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje po polu koje
ženama sužava uživanje ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, eko-
nomskom, socijalnom, kulturnom, građanskom ili drugom polju.²¹

Princip ravnopravnosti Konvencija terminološki određuje kao „načelo jed-
nakosti muškaraca i žena“, „rodnu jednakost“²² i kao „ravnopravnost polova“. Pored obaveze da se pristupanjem Konvenciji države obavežu na sprečavanje dis-
kriminacije CEDAW je za njih predvidio i obavezu da u svoj unutrašnji pravni
poredak, ustave i zakone, unesu načelo ravnopravnosti muškaraca i žena, te da

¹⁸ Značajni dokumenti za zaštitu prava žena doneseni u Ujedinjenim nacijama su:

Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena,

Konvencija o političkim pravima žena,

Konvencija o statusu udatih žena,

Konvencija o pristanku na brak, minimalnoj dobi za brak i registrovanju brakova,

Konvencija o zabrani trgovine ljudima i iskorištavanju prostitucije drugih,

Deklaracija o ukidanju nasilja nad ženama,

Pojedine odredbe u Dopunskoj konvenciji o zabrani ropstva i svih institucija i prakse slične ropstvu.

¹⁹ Vidjeti uvod u Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena.

²⁰ Generalna skupština UN-a ovaj ugovor je usvojila 18.XII 1979, a Konvencija je stupila na snagu 3.IX 1981.

²¹ CEDAW, član 1.

²² Termin rodne jednakosti „gender equality“, prvi put se pominje u Pekinškoj platformi za djelovanje iz 1995., nakon čega je prihvaćen i ustalio se u praksi Komiteta CEDAW-a.

usvoje zakonske ili druge mjere, uključujući i sankcije kada je potrebno, kojima se diskriminacija žena zabranjuje.²³

U tom smislu, aktivnost država će podrazumijevati usvajanje „svih odgovarajućih mjera ... da bi osigurale potpun razvoj i napredak žena, kako bi im se garantovalo ostvarivanje i uživanje prava čovjeka i osnovnih sloboda, ravnopravno sa muškarcima“²⁴. Preuzete obaveze mogu podrazumijevati „usvajanje posebnih privremenih mjera od država članica, kojima se ubrzava ostvarivanje ravnopravnosti muškaraca i žena de facto“²⁵, što je pravni osnov za mjere afirmativne akcije, koje zbog cilja koji se njima postiže same nemaju diskriminatoran karakter. Konvencija predviđa i „usvajanje posebnih mjera ... kojima je cilj zaštita majčinstva“²⁶ i svih „odgovarajućih mjera“²⁷.

Poseban značaj Konvencija daje obavezi država potpisnica da mijenjaju rodne stereotipe. Pojam roda, a time i pojam rodnog stereotipa, Konvencija eksplicitno ne navodi, ali sadržaj člana 5. Konvencije, o preduzimanju svih odgovarajućih mjera „u cilju izmjene društvenih i kulturnih običaja i otklanjanja predrasuda u ponašanju muškaraca i žena, te otklanjanja uobičajene i svake druge prakse zasnovane na inferiornosti ili superiornosti jednog ili drugog pola ili tradicionalnoj ulozi muškaraca odnosno žena“ na to nesumnjivo upućuje.

Rodni stereotipi koji počivaju na tradicionalnim ulogama muškaraca i žena, rodnim ulogama, koje su posebno izražene u porodici i odgoju djece, koji su opterećeni snažnim patrijarhalnim pečatom i koji imaju izražen diskriminatoran karakter onemogućavaju ostvarivanje jednakosti muškaraca i žena. Mijenjanje i odbacivanje takvih stereotipa je cilj CEDAW-a, a najbolji put u tom smislu je „pravilno shvatanje majčinstva kao društvene funkcije i priznanje zajedničke odgovornosti muškaraca i žena u podizanju i razvoju djece“²⁸.

Uz diskriminaciju na osnovu pola, CEDAW u svom sadržaju referira i na druge oblike diskriminacije prema ženama²⁹. U tekstu Konvencije nema posebne odredbe o rodno utemeljenom nasilju, mada se izostanak iste može opravdati vrlo detaljnom i sveobuhvatnom definicijom diskriminacije iz člana 1. koja, mada ga eksplicitno ne navodi, kao oblik diskriminacije podrazumijeva i nasilje nad ženama. Na to upućuje davanje diskriminatornog karaktera svakom aktu „koji ima

²³ CEDAW, član 2.

²⁴ Član 3.

²⁵ Član 4. (1.)

²⁶ Član 4. (2.)

²⁷ Isto, čl.5.

²⁸ CEDAW, čl.5.(b)

²⁹ Članovi 6.-16. pored ostaloga odnose se i na diskriminaciju u oblasti trgovine ženama, iskorištavanje i prostituciju žena, diskriminaciju žena u političkom i javnom životu, obzirom na državljanstvo, u oblasti obrazovanja, u oblasti zapošljavanja, zdravstvene zaštite, u različitim oblastima privrednog i društvenog života, probleme žena na selu, diskriminaciju u svim pitanjima koja se tiču braka i porodičnih odnosa.

za posljedicu ili svrhu da ženama ugrozi ili onemogućiti priznanje, ostvarenje ili vršenje ljudskih prava i osnovnih sloboda³⁰.

Zabranu nasilja prema ženama kao oblika diskriminacije nalazimo u kontekstu člana 16. Konvencije koji se odnosi na zabranu diskriminacije u porodičnim odnosima, čime se internacionalizira i izuzima iz domena nacionalnog suvereniteta oblast koja je do tada tradicionalno tretirana kao privatna sfera u isključivoj nadležnosti nacionalnog prava.

Ipak, stvarni efekat Konvencije, bez obzira na veliki broj država potpisnica³¹, bio je daleko od očekivanog. Razlog tome treba tražiti u činjenici da su države ugovornice čin formalnog pristupanja Konvenciji redovno koristile kao mogućnost da stavljanjem rezervi na njene članove, izuzimajući se tako od obaveze da po njima postupaju, stvarno ograniče domen njene primjene i tako nekažnjeno produže sa postojećom praksom diskriminacije žena pod svojom jurisdikcijom.

Formalno prihvatanje ideje o jednakosti muškaraca i žena puno je lakše i jednostavnije od njenog stvarnog provođenja u unutrašnjem pravnom poretku država ugovornica. Izbjegavanje preuzimanja ugovornih obaveza osigurava kontinuitet rigidne prakse, tim više što su neke od uložениh rezervi bile očigledno nespojive sa predmetom i ciljem Konvencije. Ovo potvrđuje i činjenica da su rezerve najčešće ulagane na član 2 Konvencije, koji je od suštinskog značaja za ostvarivanje načela pune jednakosti između muškaraca i žena i zabranu svih oblika diskriminacije, i član 16 koji se odnosi na jednakost u porodičnim odnosima.³²

Praksu ulaganja rezervi koje su očigledno nespojive sa ciljem i predmetom CEDAW-a nije mogla da osujeti ni zabrana koja je predviđena u članu 28. (2) Konvencije. Nastojanje da se države ugovornice navedu da povuku svoje rezerve, koje je bilo skoro bez rezultata, osnažio je poziv Svjetske konferencije o ljudskim pravima u Beču 1993., koja je Komitet CEDAW-a pozvala da nastavi sa razmatranjem rezervi na Konvenciju i preporučila državama ugovornicama Konvencije da same povuku svoje rezerve koje su u suprotnosti sa predmetom i ciljem Konvencije, ili su na bilo koji način nespojive sa međunarodnim ugovornim pravom.³³

Nadzor nad primjenom CEDAW-a povjeren je Komitetu CEDAW-a.

Komitet je, inicijalno, izgledao „kao siročić među ugovornim organima za ljudska prava UN-a“³⁴ čemu su doprinijela skromna ovlaštenja (CEDAW nije ustanovio ni međudržavni, ni individualni sistem pritužbi), a činjenica da se sastajao tek jednom godišnje na dvije sedmice dodatno je pojačavala takav utisak.

³⁰ CEDAW: čl.1.

³¹ Konvencija prihvaćena u u 189 država svijeta

³² Prema mišljenju Komiteta CEDAW-a članovi 2. i 16. su najznačajniji članovi Konvencije i rezerve uložene ne njih su nespojive sa predmetom i ciljem Konvencije. Vidjeti šire: Statement on reservation of the CEDAW Committee, Report of the Committee on the Elimination Of Discrimination against Women, UN GA, A/53/38/Rev.1.

³³ Navedeno prema: T. Burgenthal, D. Shelton, D. P. Stewart: International Human Rights In a Nutshell, West Nuthshall series, 4th Ed., 2009., 95.

³⁴ T. Burgental et al, ibid, 95.

Usvajanjem dodatnog, Fakultativnog protokola 2000. godine slika se bitno mijenja - Komitet u nadležnost dobija razmatranje individualnih pritužbi za zaštitu prava iz Konvencije. Ovim Komitet dobija karakter kvazi sudskog tijela što mu otvara mogućnost da provede istrage o ozbiljnom ili sistematskom kršenju prava iz Konvencije i donosi odluke u konkretnim slučajevima, ukoliko država ugovornica takvu mogućnost nije isključila kod ratifikacije Fakultativnog protokola³⁵.

Stvarnom dometu normativnih rješenja CEDAW-a značajno doprinosi aktivnost Komiteta CEDAW-a koji svojim evolutivnim tumačenjem Konvencije unapređuje i aktuelizira njen sadržaj. Komitet to ostvaruje Opštim preporukama koje kao instrument tumačenja koristi da bi pojasnio domet pojedinih odredbi ili područja na koje se Konvencija primjenjuje. Sadržaj Opštih preporuka ima univerzalni značaj.

U ovom smislu Komitet CEDAW-a je 1989. usvojio Opštu preporuku br.12 o nasilju nad ženama prema kojoj članovi 2., 5., 11., 12. i 16. Konvencije za države koje su Konvenciji pristupile kreiraju obavezu zaštite žena od nasilja i od njih traže da u svoje izvještaje o primjeni Konvencije, uz ostalo, uvrste i informacije o mjerama koje su u tu svrhu poduzele, te relevantne statističke podatke.

Značaj djelatnosti Komiteta CEDAW-a, kada je u pitanju nasilje nad ženama, dodatno je potvrđen donošenjem Opšte preporuke br.19., iz 1992. godine. Ovom Preporukom Komitet je u svom tumačenju eksplicitno konstatovao da „definicija diskriminacije iz člana 1 Konvencije uključuje rodno utemeljeno nasilje ... (koje je, op.a.)... nasilje prema ženi zato što je žena ili zato što disproportionalno pogađa žene. Ono uključuje akte kojima se nanosi fizičko, psihičko ili seksualno oštećenje ili patnja, prijetnja takvim aktima, prisila ili oduzimanje slobode“³⁶. Komitet na ovaj način rodno utemeljeno nasilje nominuje kao diskriminaciju u smislu člana 1 Konvencije ukazujući na odgovornost države za privatne akte kršenja ljudskih prava, obaveza predviđena članom 2(e) Konvencije, ukoliko, kako je to Opštom preporukom br 19. predviđeno, izostane djelovanje da se dužnom pažnjom prevenira kršenje prava, da se istraže ili kazne akti nasilja, osigura zaštita i kompenzacija žrtvi.

Ovo opravdava značaj koji se pridaje Opštoj preporuci br. 19 CEDAW-a, za koju neki autori navode da je „inkluzivnim tumačenjem“ ustanovila princip da je „nasilje nad ženama izjednačeno sa diskriminacijom žena“, i na taj način pravno klasificirala, do tada nepostojeću odredbu rodno utemeljenog nasilja.³⁷

³⁵ Fakultativni protokol je prihvaćen od strane 109 država ugovornica. Bangladeš, Belize, Kolumbija i Kuba su isključile mogućnost provođenja istrage o ozbiljnom ili sistematskom kršenju prava prema članovima 8 i 9. <http://www2.ohchr.org/english/law/cedaw-one.htm> . A/72/93, (10. IX 2022.)

³⁶ Opšta preporuka Komiteta CEDAW-a, br 19, 1992. <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/comments.htm> (20.VIII 2022.)

³⁷ A. Edwards: Violence Against Women under International Human Rights Law, Cambridge University Press, 2011., 180 -183.

Zaštita od rodno utemeljenog nasilja dodatno je unaprijeđena Opštom preporukom br. 35., donesenom 2017. godine, koja je, oslanjajući se na evolutivno tumačenje CEDAW-a u razdoblju od 1992-2017., dala jedan sveobuhvatan pregled primjene Konvencije.

2.2.1. Doprinos CEDAW-a: prednosti i mane koncepta Konvencije

Tri strategije koje su slijedile pristup CEDAWa su bile usvojene sa namjerom promocije boljeg razumijevanja ljudske jednakosti i predstavljaju dragocjeni napredak u ovoj oblasti. Ovo se odnosi na usvajanje sveobuhvatne definicije diskriminacije žena, promociju primjene privremenih i stalnih posebnih mjera i zahtjev visokim stranama ugovornicama da se odlučno uhvate u koštac sa razlozima nejednakosti promovišući društvene promjene koje se odnose i na žene i na muškarce u svim sferama života, uključujući i porodicu.³⁸

Prvi korak u pravcu napretka suštinske jednakosti žena je odluka o sveobuhvatnoj definiciji diskriminacije žena koju je CEDAW promovisao. Definicija je pokrila široki domen različitih postupanja i, što je važno, zabranila je diskriminatorni tretman (direktna diskriminacija), jednako kao i rezultat diskriminacije (indirektna diskriminacija), i namjeravanu i nenamjeravanu diskriminaciju (efektivnu diskriminaciju).

Definicija posebno promoviše suštinsku jednakost žena zahtijevajući da žene moraju biti u mogućnosti da uživaju i praktično primjenjuju svoja ljudska prava i osnovne slobode, i čini nesporno jasnim da je zabrana diskriminacije žena zahtjev koji se ima primjenjivati na sve aspekte života, ne samo na domen javne sfere. Naravno, primjena CEDAWa na privatne aktere, uključujući i pojedince i organizacije, eksplicitno je ponovljena na više mjesta u tekstu Konvencije.

CEDAW Komitet, koji nadzire primjenu Konvencije, jasno je naveo da visoke strane ugovornice imaju obavezu da poduzmu sve korake koji su u njihovoj moći kako bi zadovoljili zahtjev da privatni akteri neće kršiti norme Konvencije.³⁹

Uz ovo, Komitet je dodatno pojasnio niz drugih zahtjeva koji proizlaze iz pristupa Konvencije suštinskoj jednakosti, pomažući da se na taj način konstituiše više rodno uključiv pojam subjekta ljudskih prava. (Komitet je poticao visoke strane ugovornice da prihvate kriterije za definisanje jednake plate, što bi olakšalo upoređivanje poslova koje obavljaju žene sa poslovima koje obavljaju muškarci, a koji su redovno mnogo više plaćeni⁴⁰ i usvajanje zdravstvenih mjera usmjerenih na različita svojstva i faktore koji razlikuju muškarce u odnosu na žene⁴¹.)

Drugi pristup koji je CEDAW promovisao obzirom na norme o suštinskoj jednakosti žena odnosi se na jasno razlikovanje tretmana namijenjenog specifičnim iskustvima žena koja ih stavljaju u nepovoljan položaj, a čijim unapređenjem

³⁸ D. Otto: Women's Rights u D. Moeckli, S. Shah, S. Sivakumaran, D. Harris: International Human Rights Law, Second Edition, Oxford University Press 2014., 324-328.

³⁹ CEDAW committee, General Recommendation 19, HRI/GEN/1/Rev. 9 (Vol II) 331, (9).

⁴⁰ CEDAW Committee, General Recommendation 13, HRI/GEN/1/Rev. 9 (Vol II) 325, (2).

⁴¹ CEDAW committee, General Recommendation 24, HRI/GEN/1/Rev. 9 (Vol II) 358, (12).

se može osigurati jednakost. CEDAW u tom smislu pravi razliku između privremenih i trajnih mjera. Član 4 (1) zagovara primjenu „posebnih privremenih mjera“ (poznatih kao privremena akcija, pozitivna akcija ili obrnuta diskriminacija), koje su usmjerene „ubrzavanju stvarne jednakosti između žena i muškaraca otklanjajući efekte predašnje ili sadašnje diskriminacije prema ženama i promovišući strukturalne, socijalne i kulturne promjene nužne za ostvarivanje suštinske jednakosti žena.“⁴² Ovakva vrsta mjera nije zabranjena sve dotle dok ona za sobom ne povuče uspostavljanje dvostrukih standarda za muškarce i žene, a prestaje kada se ciljevi zbog kojih su preduzete postignu.⁴³ Uz ovo CEDAW podržava permanentne posebne mjere da bi se osiguralo da nejednak tretman žena, zbog njihovih bioloških razlika u odnosu na muškarce, ne doprinosi njihovom nepovoljnom položaju.

Prepoznajući da ovakve odredbe imaju zaštitni karakter, Komitet CEDAWa je naglasio da termin specijalne, kada se koristi u kontekstu Konvencije, prekida sa ranijom paternalističkom terminologijom koja je ukazivala da je grupa pogođena diskriminacijom slaba ili ranjiva, i referira, umjesto toga, na mjere kreirane da služe specifičnim ciljevima ljudskih prava.⁴⁴

Treći aspekt kojim CEDAW promoviše suštinsku jednakost žena je zahtijev visokim stranama ugovornicama da identifikuju razloge nejednakosti žena. Religijska učenja i kulturne prakse oduvijek su bile zloupotrebljavane da bi se njima osnažila dominantna uvjerenja u drugorazredni status žena, generirajući njihovu sistematsku diskriminaciju, koja se tako percipirala kao „prirodna“. Hvatanje u koštac sa sistematskom diskriminacijom (5(a)) zahtijeva od visokih strana ugovornica „eliminaciju predrasuda, običaja i svih drugih praksi koje se temelje na ideji o inferiornosti ili superiornosti jednog od polova u odnosu na drugi, ili na stereotipnim ulogama za muškarce i žene. (Ova obaveza našla je odjeku u ostalim odredbama, kao što je zahtjev da rodni stereotipi budu uklonjeni iz školskih programa i udžbenika, (10(c)) i da šteta koja je načinjena pravnim instrumentima bude otklonjena, a isti poništeni ako je njima ograničena pravna sposobnost žena (15(3))). Član 5(5) visokim stranama ugovornicama stvara obavezu socijalnih reformi tražeći da se njima osiguraju promjene stavova polnih stereotipa i praksi u porodici, uključujući i priznavanje zajedničke odgovornosti muškarca i žene kod rađanja i odgoja njihove djece. Nažalost, CEDAW dosljedno negativno vidi uticaj socijalne, religiozne i kulturne tradicije, zanemarujući pri tome koliko one mogu dati vrijednu podršku ženskoj jednakosti.

Pristup koji je zauzeo CEDAW uz navedene nesporne prednosti ima i svojih ograničenja, a četiri su posebno naglašena: kontinuirano oslanjanje na komparaciju sa muškarcima, nedostatak informacija o nasilju protiv žena, pretpostavka

⁴² CEDAW Committee, General Recommendation 25, HRI/GEN/1/Rev. 9 (Vol II) 365.

⁴³ Primjer su privremene mjere u domenu obrazovanja, povećanje funkcionalne pismenosti žena (čl. 10 (c)) U mnogo slučajeva CEDAW je zagovarao posebne privremene mjere kao usvajanje kvota za osiguravanje rodnog balansa u političkim tijelima. CEDAW Committee, General Recommendation 23, HRI/GEN/1/Rev. 9 (Vol II) 347, (29).

⁴⁴ General Recommendation 25, 40. (21)

heteroseksualne strukture braka i i vrlo ograničeno priznavanje višestranosti i interseksijske ili hibridne diskriminacije.⁴⁵

Komitet CEDAWa poboljšao je situaciju vezanu za većinu ovih problema osiguravši da CEDAW ima status dinamičnog instrumenta koji se mora tumačiti u svjetlu društvenih promjena uz evolutivnu interpretaciju njegovih odredbi u zaključnim zapažanjima koja prate periodične izvještaje visokih strana ugovornica i u Opštim preporukama koje daje. Međutim, teško je očekivati da ova nastojanja potpuno nadvladaju ograničenja koja se nalaze u tekstu Konvencije bez podrške koju će pružiti interpretacija ostalih tijela i njihova realizacija u dobroj vjeri od strane visokih strana ugovornica.

Prvo ograničenje odnosi se na suštinsko oslanjanje CEDAWa na upoređivanje muškaraca i žena. Ovo je problematično iz dva razloga. Prvi je što se time ne dozvoljava ženama da ostvare prava koja muškarci ne uživaju, sem primjene „posebnih mjera“.

Uzimajući u obzir reproduktivna prava žena, kao pristup na informacije, savjetovanje, usluge vezane uz planiranje (čl.10(h) i 12 (1)), te pravo da slobodno odluče o broju i rasporedu rađanja djece (čl. 16 (1) (e)), koja se sva trebaju uživati prema principu jednakosti muškaraca i žena, ostaje malo prostora, ako ikako, za prepoznavanje specifičnih i za žene nezavisnih reproduktivnih prava, uključujući tu i pravo na abortus, sem ako se ista ne okvalifikuju kao „mjere za zaštitu majinstva“ (čl. 4(2)). CEDAW se primarno oslanja na upoređivanje žena sa muškarcima kada su u istom položaju što je problematično, uz ostalo, i zbog toga što ne ukazuje na diskriminaciju između različitih grupa žena.

Drugo ograničenje CEDAWa odnosi se na nedostatak dovoljne obavještenosti o nasilju nad ženama. Ovaj „muk“ može donekle biti objašnjen oslanjanjem na komparativni model, jer nasilje zasnovano na rodu ne pogađa na isti način muškarce i žene – što nikako ne znači da muškarci ne mogu iskusiti rodno zasnovano nasilje. Neuspjeh CEDAWa da napravi specifični oslonac za prava vezana uz sigurnost osobe sugerise da u vrijeme kada je rađen nacrt Konvencije dominacija manifestovana kao nasilje nad ženama je bila nepoznata, ili je, jednostavno, bila prihvaćena kao standard.

CEDAW, kao i Paktovi, za žensko iskustvo porodičnog života pretpostavlja heteroseksualnost i brak (16(1)). Komitet CEDAWa iskazao je namjeru da probleme ovakvog shvatanja otkloni za početak priznajući da oni postoje, da su različite forme porodice realnost, upotrebljavajući drugačiju terminologiju – supružnici i partneri, uz insistiranje da žena i muškarac moraju biti jednako tretirani u porodici, bez obzira na formu u kojoj se ona realizuje. Međutim, to ne anulira navedeni nedostatak.

Četvrto ograničenje proizlazi iz toga što CEDAW žene široko tretira kao ujednačenu grupu koja dijeli isto iskustvo diskriminacije. Međutim, polna diskriminacija može ukrštati sa ostalim oblicima diskriminacije čime se izbjegava

⁴⁵ D. Otto, *ibid.*, 324-328.

moćnost da bude podvedena pod koncept polne diskriminacije. Riječ je o intersekcijskoj ili hibridnoj diskriminaciji koja je svojevrsni amalgam različitih manifestacija i njene najekstremnije forme iskusile su žene koje su u najnepovoljnijem statusu.

2.2.2. Refleksije novog konceptualnog pristupa CEDAW-a načelu jednakosti

Zbog realno uslovljenih skromnih efekata CEDAW-ovog novog konceptualnog pristupa načelu jednakosti djelovanje u cilju njegove promocije je trebalo usmjeriti prema njegovom širem prihvatanju, posebno od onih aktera u međunarodnom sistemu zaštite ljudskih prava čiji autoritet je počivao upravo na efikasnoj primjeni odluka koje donose.

Angažman koji je u tom smislu poduzet za rezultat je imao široku promociju jedinstvenog koncepta ljudskih prava žena.

Strategija je usvojena 1993. na Svjetskoj konferenciji o ljudskim pravima u Beču i ponovo potvrđena 1995. na Konferenciji o pravima žena u Pekingu. Ovaj napredak ubrzali su predsjedavajući UN-ovih nadzornih tijela za zaštitu ljudskih prava kako bi se mogli primjereno posvetiti punoj integraciji novog pristupa u metodama svoga rada.⁴⁶

Ovo je dovelo do usvajanja generalnih komentara četiri komiteta čiji je cilj bio da sveobuhvatno uključe u domen svog nadzora i iskustvo povreda ljudskih prava žena.

Komitet za ljudska prava bio je predvodnik kada je 2000. usvojio Generalni komentar br. 28 o jednakosti muškaraca i žena.⁴⁷ Njegov sadržaj bio je primjenjiv na sva prava iz Pakta o građanskim i političkim pravima, uvodeći specifične povrede ljudskih prava žena mejnstrim redefinisanjem subjekta na koje se Pakt odnosi. (Tako je prepoznato da se pravo na život (čl.6) može povrijediti i kada žena nema izbora sem ilegalnog abortusa ili kada živi u ekstremnom siromaštvu⁴⁸, i pravo na slobodu od torture i ostalih nečovječnih i ponižavajućih ponašanja (čl. 7) može biti povrijeđeno ako država članica propusti da zaštititi ženu od nasilja u porodici⁴⁹.)

Generalni komentar nesporno promoviše jednakost žena kao nezavisan koncept i prihvata da različit tretman muškaraca i žena može biti nužnost da bi se postigla njihova jednakost. Njegov rezultat je bio ambiciozna i kreativna feminizacija Pakta o građanskim i političkim pravima, kako to Otto konstatuje u svojoj analizi njegovog sadržaja.⁵⁰

⁴⁶ Report of the Sixth Meeting of Persons Chairing the Human Rights Treaty Bodies, A/50/505, 4.X 1995., para 34(a)-(f).

⁴⁷ HRC, General Comment 28, HRI/GEN/1/Rev.9 (Vol I)228.

⁴⁸ General Comment 28, 73 (10).

⁴⁹ General Comment 28, 73 (11).

⁵⁰ Dianne Otto, *ibid*, 328-329.

Kako se moglo i očekivati, ova nastojanja da se žene snažnije uključe nisu bila lišena prepreka referirajući pri tom na njihove različitosti, posebno naglašavajući nasilje nad njima, prijetnje sa namjerom da izazovu njihovu marginalizaciju, pozivajući na njihovu zaštitu kao primjeren odgovor. Svakako, česta upotreba pojma „zaštita“ u ovom kontekstu oživljava historijski uslovljenu tendenciju da se kada se govori o ženama one percipiraju kao žrtve rodnog ili seksualnog nasilja, što opravdava pribjegavanje tradicionalnom konceptu odgovornosti za zaštitu, umjesto normiranja pravne odgovornosti da se žene osnaže kao potpuni pravni subjekti.

Promociju jedinstvenog koncepta ljudskih prava žena podržao je i Komitet za eliminaciju svih oblika rasne diskriminacije, koji je nadležan za provođenje nadzora nad primjenom Međunarodne konvencije za ukidanje svih oblika rasne diskriminacije. Generalna preporuka br. XXV o „rodno povezanoj dimenziji rasne diskriminacije“ usvojena je 2000.⁵¹ Komitet je elaborirao metodologiju za analiranje veze između roda i rasne diskriminacije, sa namjerom da razvije „znatno sistematičniji i konzistentniji pristup“ u vezi sa državama članicama⁵², zahtijevajući da se pitanje roda posebno uzme u obzir kod utvrđivanja oblika i ispoljavanja rasne diskriminacije, okolnosti u kojima se ona javlja, njenih posljedica i dostupnosti i pristupačnosti raspoloživih pravnih lijekova.⁵³

Ovaj pristup je otvorio put dubljem razumijevanju strukturalne dimenzije ukrštanja rasne i rodne diskriminacije, te načinima kako one djeluju zajedno na multipliciranje nejednakosti žena. Koncept Komiteta je fleksibilan i dozvoljava različite i promjenjive koncepcije rase, koje su, jednako kao i rod, društvena konstrukcija. Međutim, kao i u slučaju Opšteg komentara br. 28, Komiteta za ljudska prava, kod interseksijske (hibridne) diskriminacije, i ovdje dominira zabrinutost za rješavanje problema diskriminacije nad ženama⁵⁴ zbog povećanog rizika od odgovora putem zaštite. Dok je za Generalnu preporuku XXV primjetno da u svojoj jezičkoj formulaciji pojam rod koristi radije od pojma žena/žene nije sasvim jasno da li joj je time namjera navesti na zaključak da muškarci, jednako kao i žene, mogu ispaštati zbog diskriminacije u kojoj se uticaji rase i roda isprepliću.

Mnogo potpunije konceptualnom mejnstriming poimanju roda pristupiće Generalni komentar 16, prihvaćen 2005. od strane Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava.⁵⁵ Nesporna je njegova sličnost sa pristupom koji je imao Generalni komentar 28 Komiteta za ljudska prava, posebno obzirom na pažnju koju pridaje otkrivanju rodne diskriminacije za svako pravo koje je navedeno u Paktu o građanskim i političkim pravima, naglašavajući pri tome i fenomen rodnog nasilja. Međutim, bitna razlika leži u pristupu izjednačavanja muškaraca i žena kao potencijalno jednako ugroženih polnom diskriminacijom i nejednakošću

⁵¹ CERD, General Recommendation XXV, HRI/GEN/1/Rev.9 (VolIII) 287.

⁵² CERD, General Recommendation XXV, 97 (3).

⁵³ CERD, General Recommendation XXV, 97 (5).

⁵⁴ CERD, General Recommendation XXV, 79 (2)

⁵⁵ HRI/GEN/1/ Rev.9 (Vol I) 113.

u uživanju prava iz Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. (Npr., uz uvažavanje prava na socijalnu sigurnost, od država potpisnica se očekuje da garantuju odgovarajuće porodijsko odsustvo za žene, roditeljsko odsustvo za muškarce, i roditeljsko odsustvo i za žene i za muškarce.⁵⁶)

Generalni komentar 16, uz ovo, prepoznaje da su žrtve porodičnog nasilja „prvenstveno žene“, time priznajući da i muškarci mogu biti u istom položaju⁵⁷, što može biti izuzetno kontroverzno ukoliko se tumači sa namjerom da porekne generalnu stvarnost ženske nejednakosti u odnosu na muškarce. Međutim, on nesporno ima i potencijal da radikalno podupre prepoznavanje zloupotrebe ljudskih prava muškaraca, jednako kao i žena, čime će se eliminisati zaštitnički pristup ženama i skrenuti pažnja na značaj promjene načina na koji se „muškarci“ doživljavaju u procesu redefinicije usmjerene na uspostavljanje njihove jednakosti sa ženama.

Promociji novog konceptualnog pristupa zaštiti ljudskih prava žena priključio se i Komitet za zabranu torture koji je usvojio 2008. godine Generalni komentar u ostvativanju preuzetih obaveza, koji sadrži nekoliko značajnih opservacija o rodnoj dimenziji Konvencije za zabranu torture, inaugurirajući svojim pristupom još snažnije uključivanje ideje dominantno rodnog pristupa.⁵⁸ Njime se naglašava da posebna pažnja mora biti data zaštiti marginalnih grupa ili pojedinaca koji su izloženi posebnom riziku torture, uključujući one koji mogu biti u opasnosti zbog „rase, roda, seksualne orijentacije, transrodnog identiteta ... ili bilo kog drugog statusa neopravdanog razlikovanja“⁵⁹. Od država članica traži se da osiguraju dodatne informacije u svojim periodičnim izvještajima o provođenju Konvencije protiv torture o poštovanju žena, imajući na umu da je „rod ključni faktor“ koji ih može, ukršten sa ostalim karakteristikama ličnosti, činiti ranjivim prema torturi ili zlostavljanju.⁶⁰

Komitet primjećuje da su žene osobito ranjive u kontekstu koji uključuje „oduzimanje slobode, medicinske tretmane, napose reproduktivne odluke, te nasilje od privatnih aktera u zajednici ili svojim kućama“⁶¹. Značajno je naglasiti da Komitet koristi terminologiju „roda“ i ima isti pristup kao Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava primjećujući da muškarac jednako može biti subjekt rodnog nasilja u kontekstu Konvencije o zabrani torture „kao silovanje ili seksualno nasilje i zlostavljanje i, sem toga, da muškarci i dječaci, jednako kao žene i djevojčice mogu biti subjekti nasilja „na osnovu njihove aktuelne ili pretpostavljene neusklađenosti sa društveno određenom rodnom ulogom“.⁶²

⁵⁶ HRI/GEN/1/ Rev.9 (Vol I) 113. (26)

⁵⁷ HRI/GEN/1/ Rev.9 (Vol I) 113. (27)

⁵⁸ CAT, General Comment 2, HRI/GEN/71/Rev.9 (Vol II) 376.

⁵⁹ CAT, General Comment 2, 86 (21).

⁶⁰ CAT, General Comment 2, 86 (22).

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

Nesporno je da svi generalni komentari za cilj imaju kao glavni pravac pristupa rodnu ravnopravnost i promociju jednakog prava žena na uživanje ljudskih prava u supstancijalnom smislu, slijedeći CEDAW, ali oni istovremeno i reinterpretiraju prihvaćeni način shvatanja ljudskih prava čineći ga otvorenim prema iskustvima žena. Ova reinterpretacija olakšava potrebu upoređivanja ženskog iskustva sa muškim mjenjajući sam standard, čineći ga više rodno inkluzivnim.

Koliko god ovi rezultati bili pozitivni ne treba žuriti sa konačnom ocjenom. Tek će test stvarnog života pokazati da li su Komiteti zaista iskoristili mogućnosti da primijene svoje nove interpretacije u sve aspekte svog rada i pojačaju i održe odgovornost država ugovornica za njihovu realizaciju. Dosadašnja praksa je još uvijek neujednačena i ranija težnja za zaštitom žena, radije nego da se priznaju njihova prava, i dalje je snažno prisutna.

3. Regionalni dokumenti – kratak osvrt

Načelo nediskriminacije fundamentalni je princip i u regionalnim sistemima zaštite ljudskih prava.

Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama⁶³ zabranu diskriminacije normira članom 14 Konvencije. Zabrana diskriminacije koja je njim predviđena odnosi se samo na prava i slobode propisane Konvencijom, što je uz činjenicu da karakter zaštite po ovom osnovu nije jasno određen (da li je autonomne ili akcesorne prirode) bilo povod za brojne kritike autorima Konvencije. Oba ova prigovora otklonjena su donošenjem Protokola br 12. iz 2000. godine kojim je nediskriminacija utvrđena kao opšte pravo praćeno opštom zabranom diskriminacije.

Konvencije Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Istambulska konvencija, svoju svrhu⁶⁴ definiše kao zaštitu žena od svih oblika nasilja, uklanjanje nasilja nad ženama i u porodici, da pridonese suzbijanju svih oblika diskriminacije žena i promoviše osnaživanje žena i njihovu punu ravnopravnost sa muškaracima.

Nasilje nad ženama Konvencija određuje kao kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije žena i tim pojmom označava sva djela rodno utemeljenog nasilja koja imaju za posljedicu (ili će vjerovatno imati za posljedicu) tjelesnu, seksualnu, psihičku ili ekonomsku štetu ili patnju žena, uključujući prijetnje takvim djelima, prisilu ili namjerno oduzimanje slobode, bilo da se pojavljuju u javnom ili privatnom životu.⁶⁵

Definišući nasilje nad ženama na ovaj način, kao kršenje ljudskih prava, Konvencija predviđa i odgovornost države za počinjeno nasilje. Istovremeno,

⁶³ Evropska konvencija potpisana je 4.XI 1950., na sagu je stupila 3.IX 1953.

⁶⁴ IC, čl.1.

⁶⁵ Čl.3 (a).

Konvencija na međunarodnom nivou širi međunarodnopravni standard u pogledu osnova zabrane diskriminacije te određuje, u članu 4.(3), da će države potpisnice osigurati provođenje odredbi Konvencije bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao što su pol, rod, rasa, boja kože, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnim manjinama, imovinsko stanje, rođenje, seksualna orijentacija, rodni identitet, dob, zdravstveno stanje, invaliditet, bračno stanje, migrantski, izbjeglički ili drugi status.

Mada kao svoj primarni cilj Konvencija određuje zaštitu žena od svih oblika nasilja i uklanjanje svih oblika nasilja i nasilja u porodici, njen je sadržaj jednako namijenjen i suzbijanju svih oblika diskriminacije žena i promovisanju pune ravnopravnosti polova, izgradnji sveobuhvatnog okvira politika i mjera za pomoć i zaštitu ženama žrtvama nasilja i nasilja u porodici.

Konvencija utvrđuje Ekspertnu grupu za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, GREVIO, i definiše nadzorni mehanizam koji mu je na raspolaganju, slijedeći obrazac koji je utvrđen u članu 21. st.1. CEDAW-a.

Važno je napomenuti da normativna rješenja koje Konvencija Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici nudi odražavaju i standard zaštite od diskriminacije koji je uspostavila praksa Evropskog suda za ljudska prava⁶⁶ i praksa Komiteta CEDAW-a u slučajevima koji su se odnosili na nasilje nad ženama i nasilje u porodici⁶⁷.

Razmatrana praksa je potvrdila potrebu da se rodno utemeljeno nasilje nad ženama treba eksplicitno odrediti kao diskriminacija i kao kršenje ljudskih prava i kao takvo normirati ne samo u smislu zabrane takve prakse već sa ciljem uspostavljanja generalnog mehanizma prevencije, zaštite i unapređenja položaja žena, što treba biti praćeno i djelotvornim mehanizmom nadzora.

Zabranu diskriminacije nalazimo u dokumentima Konferencije o bezbjednosti i saradnji u Evropi – od završnog akta iz Helsinkija, zaključnog dokumenta iz Beča (1989.), dokumenta iz Kopenhagena (1990.), Pariške povelje za novu Evropu (1990.), završnog dokumenta iz Moskve (1991.), te završnog akta iz Budimpešte (1994.) – u kojima se insistira na jednakosti pred zakonom i zabrani diskriminacije po bilo kom osnovu.

Međuamerički regionalni sistem za zaštitu ljudskih prava, koji počiva na Povelji Organizacije Američkih Država⁶⁸, Američkoj deklaraciji o pravima i dužnostima čovjeka⁶⁹ i Američkoj konvenciji o ljudskim pravima⁷⁰ i njenim pratećim protokolima, nediskriminaciju određuje kao svoj temeljni princip. Već Povelja, mada sama ne definiše ljudska prava, proglašava uživanje ljudskih prava bez razlike na

⁶⁶ Kontrova v. Slovakia (no 751/04), Tomašić i drugi v. Hrvatska (no.46598/06), Opuz v. Turkey (no.33401/02).

⁶⁷ CEDAW, Case A.T. v Hungary, 2/2003. i Case Yildirim v. Austria, 6/2006.

⁶⁸ Povelja Organizacije Američkih Država je donesena 1948., a na snagu je stupila 1951. godine

⁶⁹ Deklaracija je proglašena 1948.

⁷⁰ Američka konvencija o ljudskim pravima donesena je 1969. godine, a na snagu je stupila 1978.

nacionalnost, vjeru ili pol. Američka deklaracija će uz široki katalog prava koja proklamuje u svom 2. članu definisati i princip nediskriminacije u njihovom ostvarivanju – sve osobe su pred zakonom jednake obzirom na prava i dužnosti koje im po Deklaraciji pripadaju, bez obzira na razlike u rasi, polu, jeziku, vjeri ili kojoj drugoj okolnosti. Američka konvencija o ljudskim pravima, uz obiman katalog prava koji predviđa, normira i zabranu diskriminacije po osnovu rase, boje kože, pola, jezika, religije, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, ekonomskog statusa, rođenja, ili bilo kog drugog socijalnog uslova.⁷¹

Afrički sistem zaštite ljudskih prava reprezentovan je Afričkom poveljom o ljudskim pravima i pravima naroda⁷². Široki katalog prava koje Povelja proklamuje praćen je i zabranom diskriminacije u njihovom ostvarivanju. Princip nediskriminacije, borba protiv svih oblika diskriminacije, posebno one zasnovane na rasi, etničkoj pripadnosti, boji, polu, jeziku, vjeri ili političkom mišljenju, formulisan je u Povelji ne samo kao politički cilj već i kao pravna obaveza država potpisnica da garantuju prava i slobode iz Povelje bez obzira na razlike bilo koje vrste, čl.2., osiguraju jednakost pred zakonom i jednaku sudsku zaštitu, čl. 3, te da uklone svaki oblik diskriminacije žena, čl.18.

Na nasilje nad ženama referira i Dodatni protokol o pravima žena, koji je 2003. godine usvojila Afrička unija, kojim je unaprijeđen standard rodne osjetljivosti u tumačenju Afričke povelje o ljudskim pravima i pravima naroda.⁷³

Donošenjem Arapske povelje o ljudskim pravima⁷⁴ i države članice Arapske lige usvojile su svoj regionalni dokument za zaštitu ljudskih prava. Arapska povelja prava koja proklamuje priznaje svim licima na teritoriji država članica bez diskriminacije po osnovu rase, boje, pola, jezika, vjere, političkog mišljenja, nacionalnog i socijalnog porijekla, imovine, rođenja ili bilo kog drugog statusa. Uz generalnu zabranu diskriminacije Arapska povelja posebno zabranjuje diskriminaciju žena.

4. Zaključak

Pregled rješenja najznačajnijih međunarodnih dokumenata kojima je normirana zabrana diskriminacije, posebno u kontekstu promocije i realizacije ljudskih prava žena, usmjerava pažnju na jedno od pitanja na koje međunarodni sistem ljudskih prava nije uspio ponuditi ni potpun, ni efikasan odgovor.

Napori koji se u tom smislu čine su kontinuirani, o tome svjedoči prezentirana analiza, ali rezultat još uvijek nije zadovoljavajući.

⁷¹ Američka Konvencija o ljudskim pravima, član 1(1).

⁷² Organizacija afričkog jedinstva Povelju je usvojila 1981, a ista je stupila na snagu 1986.

⁷³ http://www.achpr.org/files/instruments/women-protocol/achpr_instr_proto_women_eng.pdf (20.VIII 2022.)

⁷⁴ Arapska povelja o ljudskim pravima donesena je 15. IX 1994., izmijenjena je i revidirana 2004., na snagu stupila 2008.

Mada je kreiranje međunarodnih normi u značajnoj mjeri lišeno ograničenja koje ima zakonodavac u unutrašnjem pravu u ovoj oblasti je uticaj tradicije, kulture i ideologije nesporan i tvrdokoran.

Stvaranje pravnih normi od njihovog autora zahtijeva određeni stepen racionalne svijesti i znanja o društvenoj situaciji. To se odnosi na poznavanje društvenih odnosa koji se karakterišu kao pravni, znanje o pravnim vrijednostima i ciljevima koje se pravnim normama žele ostvariti, znanje o društvenoj moći subjekta čije se ponašanje prisilno usmjerava, kao i znanje o podesnosti instrumenata kojima će se realizacija sadržaja pravnih normi ishoditi.

Međunarodna pravna norma o ljudskim pravima podrazumijeva valorizaciju jednog društvenog odnosa i njegovo pravno normiranje.

Mada je umjesto datosti međunarodni standard ljudskih prava determinisan prvenstveno svojom zadatošću – inicijalno je određen svojim aksiološkim sadržajem – vrijednošću koja je njegov cilj, ni on sam ne može da se odmakne od retrogradnih uticaja koji snažno opterećuju percepciju žena u društvu i limitiraju okvir ljudskih prava koja im pripadaju. Zato, kada su u pitanju diskriminacija i ljudska prava žena, međunarodna norma ni sama, mada za to ima pretpostavku, nije odraz relacije trebati i biti, već je snažno ograničava spoznaja društvene stvarnosti svođeci je na odnos moći i biti.

Međutim, ni tako reduciran i transformisan okvir međunarodnog normiranja ne kreira nesporan standard koji će biti unisono prihvaćen, te međunarodni standard nediskriminacije svojom vrijednošću i univerzalnošću, bez obzira na ograničenja koja su posljedica njegove uslovljenosti, ne uspijeva da se realizuje. Još uvijek on ne ulijeva povjerenje da je kadar mijenjati društvenu stvarnost koja će osigurati jednakost žena i muškaraca u svojoj ljudskosti.

Antidiskriminatorne norme mogu biti moćno sredstvo u promociji ravnopravnosti žena u uživanju ljudskih prava, ali složenost fenomena diskriminacije, mnoštvo teško prepoznatljivih formi u kojima se ona manifestuje, specifična životna iskustva žena koja ih bitno određuju u kontekstu njihovih ljudskih prava svojom delikatnošću i složenošću usporavaju i otežavaju taj pristup.

Problemi očigledne nejednakosti između muškaraca i žena kao titulara ljudskih prava su i dalje prisutni, a to se odnosi ne samo na ograničenja koja su inherentna antidiskriminatornom pravu i na primjenu dualističkog koncepta pola i roda, već i na bojazan, ne bez razloga, da samo prepoznavanje specifičnih povreda ljudskih prava žena umjesto njihovim potpunim priznavanjem i jednakošću ne urodi njihovim drugorazrednim statusom.

Očigledno da tvrdokorni otpor realizaciji koncepta potpune jednakosti muškaraca i žena iziskuje još puno napora i jednu novu, za to primjerenu, paradigmatiku ljudskih prava.

Literatura

1. Burgenthal, T., Shelton, D., Stewart, D.P.: International Human Rights In a Nutshell, West Nuthshall series, 4th Ed., 2009.
2. Edwards, A., Violence Against Women under International Human Rights Law, Cambridge University Press, 2011.
3. Ljudska prava, Human Rights I i III – Odabrani međunarodni dokumenti, Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Nezavisni biro za humanitarna pitanja, Sarajevo 1996.
4. Moeckli, D., Shah, S., Sivakumaran, S., Harris, D.: International Human Rights Law, Second Edition, Oxford University Press 2014.
5. Prava čoveka – Zbornik dokumenata, Prometej, Beograd 1991.
6. Visković, N., Pojam prava, Logos, Split 1981.

Odluke i praksa međunarodnih nadzornih tijela:

1. Aumeeruddy-Cziffra at al. V. Mauritius, CCPR/C/12/D/35/1978 (8.IV 1981.)
2. CAT, General Comment 2, HRI/GEN/1/Rev.9 (Vol II)
3. CEDAW Committee, General Recommendation:
4. CEDAW, Case A.T. v Hungary, 2/2003. i Case Yildirim v. Austria, 6/2006.
5. CERD, General Recommendation XXV, HRI/GEN/1/Rev.9 (Vol II)
6. HRC, General Comment 28, HRI/GEN/1/Rev.9 (Vol I)
7. No. 13, HRI/GEN/1/Rev. 9 (Vol II)
8. No. 19, HRI/GEN/1/Rev. 9 (Vol II)
9. No. 23, HRI/GEN/1/Rev. 9 (Vol II)
10. No. 24, HRI/GEN/1/Rev. 9 (Vol II)
11. No. 25, HRI/GEN/1/Rev. 9 (Vol II)

Praksa Evropskog suda za ljudska prava:

1. Kontrova v. Slovakia (no 751/04),
 2. Opuz v. Turkey (no.33401/02).
 3. Tomašić i drugi v. Hrvatska (no.46598/06),
-
1. http://www.achpr.org/files/instruments/women-protocol/achpr_instr_proto_women_eng.pdf
 2. <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/comments.htm>
 3. <http://www2.ohchr.org/english/law/cedaw-one.htm.A/72/93>

HUMAN RIGHTS OF WOMEN OR AN ESSAY ON DISCRIMINATION

Summary: Despite the declared prohibition of discrimination and the principle of equality between women and men, life reality suggests a dramatic difference in their treatment and in human rights norms and in their realization. The peculiarities inherent in women are traditionally taken as reasons that justify their unjustified distinction with the consequences of inequality in relation to men in all areas of life.

The concept of international protection of human rights has not remained completely immune to this pattern, which prefers to treat women's rights as a subcategory within its general standards rather than as a separate set of human rights based on the specifics and experiences of women. The principle of universality and the prohibition of discrimination affirms that human rights are women's rights, but this guarantee has proven insufficient for human rights to ensure recognition, prohibition of discrimination and protection of its rights holders when they were women.

There is a continuous effort to eliminate consequences of marginalization of women's human rights within the framework of universal and regional documents for their protection. The efforts made must be acknowledged, but the problems of obvious inequality are still present, which refers not only to the limitations inherent to anti-discrimination law and to the application of the dualistic concept of gender, but are also accompanied by fears that the mere recognition of specific violations of women's human rights does not result in their second-class status.

The aim of the analysis is to answer how international legal instruments treat discrimination against women and to what extent and in what way it really affects the exercise of their human rights. By analyzing the content through the comparative legal and teleological method, the result of the research leads to the conclusion that all relevant international instruments for the protection of human rights recognize discrimination against women as a violation of human rights, but their response to it is different in character and effects it produces, and insufficient and inconsistent to successfully cope with the practice of discrimination against women.

Keywords: international human rights law, equality, human rights of women, discrimination, prohibition of discrimination.